

**Uгода mediacyjna.
Komentarz praktyczny
z orzecznictwem.
Wzory ugód**

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Część I

Komentarz praktyczny z orzecnictwem

Rozdział 1. Instytucja mediacji i jej regulacja w systemie prawa polskiego

1. Wstęp
2. Definicja mediacji
3. Rozwój mediacji
4. Wprowadzenie instytucji mediacji do polskiego systemu prawa
 - 4.1. Uwagi wstępne
 - 4.2. Mediacja w postępowaniu karnym i w sprawach o wykroczenia
 - 4.3. Mediacja w prawie karnym wykonawczym
 - 4.4. Mediacja w postępowaniu w sprawach nieletnich
 - 4.5. Mediacja cywilna
 - 4.6. Mediacja w prawie administracyjnym i sądowno-administracyjnym
5. Dopuszczalność mediacji
6. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 2. Etapy postępowania mediacyjnego

1. Przerwanie biegu przedawnienia a wszczęcie postępowania mediacyjnego
 - 1.1. Uwagi wstępne
 - 1.2. Wszczęcie mediacji w sprawach cywilnych
 - 1.3. Wszczęcie mediacji w sprawach karnych, wykroczeń i nieletnich
 - 1.4. Wszczęcie mediacji w sprawach sądowno-administracyjnych i administracyjnych
2. Etapy i fazy postępowania mediacyjnego
 - 2.1. Uwagi wstępne
 - 2.2. Przygotowanie mediacji
 - 2.3. Otwarcie mediacji

Część I. Komentarz praktyczny z orzecznictwem

2.4. Wypowiedzi stron i wymiana zdań

2.5. Osiągnięcie porozumienia i zawarcie ugody

Rozdział 3. Ugoda mediacyjna

1. Wstęp

2. Ugoda mediacyjna a ugoda sądowa – podobieństwa i różnice

3. Zakończenie postępowania mediacyjnego

3.1. Uwagi wstępne

3.2. Sporządzenie protokołu i ugody

3.3. Ponowny bieg terminu przedawnienia

4. Zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem przez sąd

4.1. Uwagi wstępne

4.2. Postępowanie w przedmiocie zatwierdzenia ugody

4.3. Zaskarżalność postanowień sądu

5. Nadanie ugodzie klauzuli wykonalności

6. Odpowiedzialność mediatora za treść ugody mediacyjnej –
najczęstsze błędy popełniane na etapie zawierania ugody

6.1. Uwagi wstępne

6.2. Brak sporządzenia protokołu z zawarcia ugody mediacyjnej
i złożenia go do sądu

6.3. Niejednoznaczność osnowy ugody

6.4. Odmienna treść postanowień ugody od tych wyrażonych przez
strony

6.5. Uregulowanie w treści postanowień ugody czynności prawnej,
dla której jest zastrzeżona inna forma prawna

6.6. Zawarcie ugody w sprawach, w których ugoda jest
niedopuszczalna

7. Możliwość uchylecia się od skutków prawnych zawartej ugody
mediacyjnej

7.1. Uwagi wstępne

7.2. Wady oświadczenia woli

7.3. Wpływ wad oświadczeń woli na ważność ugody mediacyjnej

8. Przegląd orzecznictwa

Rozdział 4. Ugody mediacyjne w danych rodzajach spraw

1. Wstęp

2. Sprawy cywilne

3. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego

4. Sprawy z zakresu prawa pracy

5. Sprawy karne

6. Sprawy z zakresu postępowania z nieletnimi

Rozdział 1. Instytucja mediacji i jej regulacja w systemie prawa polskiego

1. Wstęp

Na przestrzeni ostatnich lat mediacja stała się instytucją budzącą coraz większe zainteresowanie ze strony teoretyków i praktyków różnych gałęzi prawa. Obecnie odgrywa ona znaczącą rolę jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów wobec sądownictwa powszechnego. Mediacja nie jest zjawiskiem nowym, znana była dużo wcześniej niż współczesne postępowania przed sądami [Ł. Błaszczak, *Mediacja a inne alternatywne sposoby rozwiązywania sporów*, ADR 2012, Nr 2(18), s. 13]. Jej mocną stroną jest elastyczność, szybkość i nieformalność, co daje możliwość kreatywnego rozwiązania zaistniałego sporu. W postępowaniu sądowym sam proces prowadzący do wydania wyroku jest w najdrobniejszych szczegółach uregulowany przez prawo, a wyrok w jego ramach wydany jest zawsze na korzyść jednej ze stron. Rodzi to poczucie, że jeden z oponentów jest zwycięzcą, a drugi przegranym. Przegraną stronie zazwyczaj bardzo trudno identyfikować się z wyrokiem, co skutkuje często problemami z dobrowolnym wykonaniem wyroków sądowych. Podczas mediacji natomiast podejmowana jest próba wypracowania rozwiązania, które nie oznacza przegranej żadnej ze stron. Mediator pozwala, by to strony same znalazły najlepsze rozwiązanie ich konfliktu, co powoduje, że zyskują one poczucie odpowiedzialności za wynik sprawy. Zwiększa to prawdopodobieństwo stosowania się przez nich w przyszłości do wspólnie podjętych decyzji. W procesie sądowym także relacje pomiędzy stronami, już zakłócone istniejącym konfliktem, bardzo często ulegają dalszemu pogorszeniu. W proce-

się mediacji nacisk kładziony jest na poprawę jakości komunikacji pomiędzy stronami, a mediator nie pozwala na eskalację konfliktu (G. Nordhelle, *Mediacja. Sztuka rozwiązywania konfliktów*, Gdańsk 2010, s. 34). Tym samym mediacja jest podstawową i najbardziej znaną alternatywną metodą rozwiązywania sporów, nazywaną niekiedy „królową ADR”. Paradoksem jest, że pomimo swoich zalet, w praktyce, jest stosowana tak rzadko.

Mediacja jako swojego rodzaju fenomen społeczny trudno daje się uchwycić w ramy definicyjne. Próby, aby sformułować jedną powszechną definicję mediacji, która byłaby poprawna metodologicznie, od zawsze napotykały znaczne trudności. Przyczyną tego jest zarówno duża liczba istniejących technik mediacyjnych, jak i zadań, przed którymi mediacja stoi. Trudności w zakresie stworzenia jednej definicji pojawiają się już na etapie analizy samego pojęcia mediatora, stosowania kryteriów dopuszczalności mediacji, a także możliwości ingerencji mediatora w treść zawartej ugody mediacyjnej. Warto w tym miejscu zwrócić także uwagę na powszechne, niestety błędne, stosowanie pojęć zamiennych co do mediacji, jak np. postępowanie ugodowe, rozjemstwo, koncyliacja, zawarcie ugody, co nie ułatwia stworzenia jednej, powszechnej definicji [R. Morek, *Wprowadzenie*, w: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 15–16].

2. Definicja mediacji

Mediacja stanowi znany od czasów antycznych sposób poszukiwania rozwiązania na drodze pojednawczej, w sytuacji gdy pomiędzy stronami zarysowała się silna różnica zdań lub wręcz doszło do sporu na tle łączącego je stosunku, przy pomocy osoby trzeciej (mediatora). Mediacja stosowana jest w różnych rodzajach spraw: w stosunkach międzypaństwowych, w wewnętrznych stosunkach publicznoprawnych, a także w krajowych i międzynarodowych stosunkach prywatnoprawnych, zwłaszcza handlowych [M. Pazdan, *O mediacji i projekcie jej unormowania w Polsce*, *Rej.* 2004, Nr 2(154), s. 9]. Jak wskazuje A. Jakubiak-Mirończuk, podstawowa definicja mediacji związana jest z historią stosunków międzynarodowych, w których

często pojawiały się niezależne, godne zaufania, osoby trzecie, bądź wybitne osobistości, nakłaniające strony do zawarcia ugody lub pośredniczące w sporze między nimi (A. Jakubiak-Mironczuk, *Alternatywne a sądowe rozstrzygnięcie sporów sądowych*, Warszawa 2008, s. 42). Tym samym mediacja jest rozumiana także jako określone podejście do rozwiązywania konfliktów, którego celem jest osiągnięcie wzajemnie satysfakcjonującej ugody w przedmiocie sporu między stronami (M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 35). Samo słowo mediacja pochodzi od łacińskiego rzeczownika „*medius*” oznaczającego „środek”, a także czasownika „*mediare*”, to jest „dzielić na pół”. Mediator znajduje się pomiędzy dwiema stronami, które mają skrajnie różny ogląd konfliktu. Częścią pracy mediatora jest między innymi oczyszczenie atmosfery pomiędzy stronami, co może ułatwić mu doprowadzenie do ich porozumienia (G. Nordhelle, *Mediacja*, s. 27).

W piśmiennictwie dominuje określenie mediacji jako pozasądowego postępowania, w którym neutralna, bezstronna osoba trzecia wraz ze stronami konfliktu wypracowuje jego rozwiązanie. Można tym samym uznać, że dla właściwego określenia mediacji istotne jest istnienie trzech elementów: dążenie do zawarcia ugody (porozumienia), pomoc mediatora w realizacji tego celu oraz wykorzystanie negocjacji jako głównej techniki prowadzącej do rozwiązania sporu [K. Weitz, K. Gajda-Roszczyńska, *Alternatywne metody rozwiązywania sporów ze szczególnym uwzględnieniem mediacji*, w: A. Torbus (red.), *Mediacja w sprawach gospodarczych. Praktyka-Teoria-Perspektywy*, Warszawa 2015, s. 35–36]. Mediacja określana jest także jako metoda rozwiązywania sporów w trybie szczególnego rodzaju negocjacji prowadzonych przez strony sporu przy pomocy neutralnej osoby trzeciej – mediatora. Według D. Petersa: „Mediację najlepiej można zrozumieć jako wspomagane negocjacje, zaś negocjacje stanowią najbardziej powszechne postępowanie stosowane w budowaniu relacji prawnych i rozwiązywaniu sporów” [S. Pieckowski, *Mediacja w sprawach gospodarczych*, ADR 2011, Nr 2(14), s. 61]. Tym samym pomimo różnic w definiowaniu pojęcia mediacji i różnych jej koncepcji powtarzane są następujące elementy: „Mediacje są nieformalnym procesem, w którym bezstronna osoba trzecia pomaga stronom wypracować rozwiązanie konfliktu możliwe do przyjęcia

Ogólna definicja
mediacji

przez obie strony. Mediator nie jest jednak w stanie narzucić tego rozwiązania” (*G. Nordhelle*, *Mediacja*, s. 25). Podsumowując powyższe rozważania, można przyjąć, że mediacja to jedna z alternatywnych form rozwiązywania sporów, w której osoba trzecia – mediator, będący neutralnym wobec stron i ich konfliktu, pomaga stronom osiągnąć porozumienie, które jest wzajemnie akceptowalne przez strony i uwzględnia ich interesy, a także odpowiada ich potrzebom (*J. Skoczeń, R. Wierzbicka*, *Mediacja w postępowaniach sądowych*, *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2015, Nr 3*, s. 199). Sprzyja także trwałemu zakończeniu konfliktu między stronami lub jego złagodzeniu. Podstawą, na której opiera się postępowanie mediacyjne, jest sprawiedliwość naprawcza (*A. Rękas*, *Mediacja w polskim prawie karnym*, Warszawa 2004, s. 3).

Definicja mediacji
w prawie
europejskim

Również w prawie międzynarodowym do tej pory brak było regulacji definicji mediacji. Została ona niedawno sformułowana w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z 21.5.2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L z 2008 r. Nr 136, s. 3), która w art. 3 definiuje mediację następująco: „«mediacja» oznacza zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego”. W rekomendacji Rady Europy Nr (2002) 10 w sprawie mediacji w sprawach cywilnych z 18.9.2002 r. sformułowano definicję mediacji, określając ją jako proces rozwiązywania sporu, w którym strony negocjują przy udziale jednego lub dwóch mediatorów w celu zawarcia ugody. Definicja ta zawiera podstawowe elementy klasycznego określenia mediacji, tj. cel w postaci dążenia do zawarcia ugody, pomoc osoby trzeciej (mediatora) w osiągnięciu tego celu oraz wskazanie, że negocjacje między stronami są głównym elementem mediacji.

Należy zauważyć, że także na gruncie polskiego prawa brak jest ustawowej definicji mediacji, co może wywołać trudności w interpretacji przepisów jej dotyczących. W praktyce jest ona często mylona z innymi postępowaniami służącymi polubownemu zakoń-

Rozdział 1. Instytucja mediacji i jej regulacja w systemie...

czeniu sporu (np. arbitrażem, koncyliacją, postępowaniem pojednawczym). Sama mediacja nie jest procesem jednorodnym, a w literaturze wyróżnia się dwa odmienne jej typy. Pierwszy z nich zakłada, że mediator pomaga stronom w rozwiązaniu ich sporu i dojściu do ugody, wykorzystując rozwiązania proponowane przez strony, natomiast w drugim mediator ocenia sytuację prawną stron, przewiduje rozstrzygnięcie sądu i aktywnie pomaga stronom w zawarciu ugody, a nawet proponuje im sposób lub sposoby rozwiązania sporu. W praktyce różnice między tymi dwoma metodami mediacji często się zacierają [T. Ereciński, w: T. Ereciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2016, kom. do art. 183¹].

Słownik języka polskiego wyjaśnia pojęcie mediacji jako pośredniczenie w sporze, mające na celu ułatwienie stronom dojścia do porozumienia. Mianem mediacji można także określić działania podejmowane przez „trzecią neutralną osobę” w celu rozwiązania sporu między stronami w czasie ich spotkania „twarzą w twarz”. W ogólnym pojęciu kojarzona jest ona z pośredniczeniem w sporze w celu nakłonienia skonfliktowanych stron do porozumienia. Według tej definicji mediacja jest pokojowym postępowaniem, w trakcie którego osoba trzecia podejmuje próbę doprowadzenia do zbliżenia stanowisk stron, załagodzenia istniejących między nimi napięć i stworzenia warunków dla znalezienia akceptowalnego przez wszystkich rozwiązania (osiągnięcia porozumienia) [P. Sołtysiak, Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów, Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie, Gubernaculum et Administratio 2012, Nr 2(6), s. 10–11]. W doktrynie prawa postępowania cywilnego mediacja rozumiana jest jako: „dobrowolne, poufne i niesformalizowane pozasądowe postępowanie w sprawach cywilnych, w których możliwe jest zawarcie ugody, prowadzone między stronami (uczestnikami) określonego sporu przez osobę trzecią (bezzstronnego mediatora) w celu doprowadzenia do ugodowego załatwienia tego sporu” [za: A. Rutkowska, w: O.M. Piaskowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany, Lex/el. 2021, kom. do art. 183¹]. Tym samym przewodnią zasadą tego postępowania jest dobrowolność uczestni-

Pojęcie mediacji
w doktrynie prawa
postępowania
cywilnego

czenia w nim przez strony, co stanowi dyrektywę interpretacyjną dla przepisów o mediacji.

Na gruncie prawa karnego, definiując mediację, podkreśla się przede wszystkim jej restytucyjny charakter. Opiera się ona na idei sprawiedliwości naprawczej. Tak rozumiana mediacja to dobrowolne porozumienie pomiędzy pokrzywdzonym i sprawcą w celu naprawienia wyrządzonych szkód materialnych i moralnych przy pomocy bezstronnej i neutralnej osoby, którą jest mediator. Mediacja przeprowadzona w sposób prawidłowy pozwala pokrzywdzonemu na wyrażenie jego uczuć, oczekiwań i potrzeb. Dla przestępcy stanowi zaś szansę na przyjęcie również moralnej odpowiedzialności za skutki przestępstwa oraz podjęcie stosownych działań. Tym samym sprzyja trwałemu zakończeniu konfliktu między stronami lub jego znacznemu złagodzeniu (A. Rękas, *Mediacja*, s. 3). Szczególnie istotne jest to w przypadku nieletnich, gdzie zrozumienie zakresu i rozmiaru wyrządzonej szkody lub straty może zapobiec procesowi dalszej demoralizacji. Należy podkreślić, że w konfliktach, gdzie przedmiotem sporu jest czyn zabroniony pod groźbą kary, mediacja ma szczególne znaczenie. Przede wszystkim ma ona doprowadzić do złagodzenia dla ofiary skutków przestępstwa, a także ma osłabić bądź zniwelować wiktyimizację wtórną, na którą składają się dodatkowe cierpienia ofiary wynikające ze skutków popełnienia przestępstwa, sposobu prowadzonego postępowania, bądź zachowania wobec niej otoczenia (E. Bieńkowska, *Mediacja w sprawach nieletnich*, Warszawa 2009, s. 4).

3. Rozwój mediacji

Konflikty pomiędzy ludźmi dotyczą minionych, teraźniejszych i przyszłych czasów, będąc doświadczeniem wspólnym dla wszystkich kultur, państw i pokoleń. Już od najdawniejszych czasów można zaobserwować występowanie form rozwiązywania sporów, które były podobne do współczesnej mediacji. Sama instytucja mediacji ma korzenie w odległej starożytności. Formy zbliżone do mediacji występowały także niezależnie od szerokości geograficznej, znajdując swoje miejsce m.in. w kulturze żydowskiej, hinduskiej, chrześcijańskiej, w państwach islamu czy buddyjskiej [S. Kordasiewicz, *Histo-*

ryczna i międzynarodowa perspektywa mediacji, w: *E. Gmurzyńska, R. Morek* (red.), *Mediacje. Teoria i praktyka*, Warszawa 2009, s. 31].

Pierwsze wzmianki o stosowaniu mediacji pochodzą z państwa Sumerów istniejącego 4000 lat p.n.e. w Mezopotamii. Rozpowszechnienie się kultury mediacji na pozostałe państwa starożytne nastąpiło w wyniku ekspansji militarnej Sumerów oraz ich kontaktów handlowych z innymi państwami. Tym sposobem mediacje zaczęto stosować w starożytnym Egipcie, a później w Rzymie oraz miastach-państwach greckich. Również w starożytnych Chinach mediacja była stosowana szeroko jako forma rozwiązywania konfliktów pomiędzy stronami [*T. Serafin*, *Geneza instytucji mediacji*, w: *A.M. Arkuszewska, J. Plis* (red.), *Zarys metodyki pracy mediatora w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 16–19]. W Księdze Przemian I Ching fenomen mediacji został opisany już ponad 5000 lat temu. W krajach Dalekiego Wschodu mediacje były najpopularniejszym sposobem rozwiązywania konfliktów, który pozwalał zwaśnionym stronom „zachować twarz”. W wielu kulturach przyjęło się, że najstarsi, ciesząc się szacunkiem otoczenia, byli wyznaczani jako osoby mające pomóc w rozwiązaniu konfliktu. Takie rozwiązanie pomijało system sądowniczy (*G. Nordhelle*, *Mediacja*, s. 28). Sąd stanowił ostateczność, a możliwość skierowania sprawy przed sąd wykorzystywano dopiero wówczas, gdy inne sposoby rozwiązania konfliktu zawiodły. Praktyczne zastosowanie mediacji w Europie potwierdzone zostało dokumentami pisanymi od początku IX w. Dominujące było aż do końca XVI w. postępowanie arbitrażowe, a mediacja pozostawała w cieniu tego postępowania (*H. Karaszewska*, *Mediacja jako pozasądowa metoda rozwiązywania sporu – perspektywa historyczna i współczesna*, *Polska Myśl Pedagogiczna* 2020, Nr 6, s. 267–284), choć w średniowiecznej Europie była ona stosowana już od czasów wczesnochrześcijańskich. Początkowo na szeroką skalę mediacja znalazła zastosowanie zwłaszcza w konfliktach politycznych. Pierwsze wzmianki o stosowaniu mediacji można spotkać już w dokumentach z początku IX w. Tym samym zmienił się w stosunku do starożytności zakres zastosowania mediacji – była stosowana do rozwiązywania sporów politycznych i gospodarczych [*T. Serafin*, *Geneza*, w: *A.M. Arkuszewska, J. Plis* (red.), *Zarys metodyki*, s. 16–19]. Istotną rolę w prowadzeniu mediacji w konfliktach politycznych odegrał Kościół.

Mediacja
w starożytności

Mediacja
w średniowiecznej
Europie

Dzięki jego działaniom zachowały się dokumenty, z których treści wynika, że w tamtych czasach rozróżniano już postępowanie sądowe, arbitrażowe i mediację. Osoba mediatora traktowana była nie jako sędzia czy arbiter, ale jako przyjaciel stron, który pomagał znaleźć dla nich akceptowalne rozwiązanie sporu. Zastosowanie mediacji w tych różnych dziedzinach spowodowało wzrost jej znaczenia, tak że zdominowała ona inne sposoby rozwiązywania konfliktów. Co ciekawe, nie istniały wtedy jeszcze jej formalne ramy. Jak podnosi *Katarzyna Sójka-Zielińska*, na terenie Polski dopiero wraz z pojawieniem się oświeceniowych idei kodyfikacyjnych podjęto próby sformalizowania postępowania polubownego, ale do właściwego rozróżnienia prawnego arbitrażu i mediacji doszło dopiero w XIX w. (*K. Sójka-Zielińska*, *Drogi i bezdroża prawa. Szkice z dziejów kultury prawnej Europy*, Wrocław 2010, s. 55). Wówczas nastąpiły istotne zmiany w prawie, powołujące na terenie każdego powiatu sąd pokoju, a w nim wydział pojednawczy. Urzędnik sądowy podejmował próby zawarcia ugody przez strony, a zawarte nabierały mocy prywatnego zobowiązania i uznawano je za tytuły egzekucyjne. Sądy pokoju były uznawane za kontynuację staropolskiego sądownictwa polubownego, co wzmacniało dotychczasową rolę mediatora.

Mediacja z czasem stała się także środkiem rozwiązywania konfliktów międzynarodowych, a jej pełny rozwój nastąpił w latach 70. XX w. w USA (*H. Karaszewska*, *Mediacja*, s. 275). Tym samym genezy pojęcia alternatywnych metod rozwiązywania sporów, do których należy mediacja, należy szukać w tradycji amerykańskiego systemu prawnego. To tam w drugiej połowie XX w. zaczął rozwijać się ruch tzw. pozasądowych metod rozwiązywania sporów cywilnych. Koncepcja ta była odpowiedzią na niedoskonałość systemu sądownictwa powszechnego, który był w tamtym okresie jedyną ogólnie dostępną metodą rozwiązywania powstałych sporów pomiędzy stronami. Koncepcje alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR) obejmowały wiele metod, ale cechą wspólną dla nich wszystkich była przeciwwaga wobec postępowań sądowych. Wobec wzrastającej liczby spraw sądowych, wydłużenia czasu prowadzenia postępowań, ich wysokich kosztów oraz rosnącego niezadowolenia, reforma wymiaru sprawiedliwości stała się koniecznością (*M. Białecki*, *Mediacja*, s. 21–22). Kolejnymi czynnikami mającymi wpływ na wzrost zna-

czenia alternatywnych metod rozwiązywania sporów były istniejące kryzysy gospodarcze, liczne przekształcenia procesu cywilnego oraz dynamiczny rozwój społeczeństw demokratycznych. Dotychczasowy klasyczny model rozwiązywania sporów opierający się na monopolu rozstrzygania sporów w państwie jedynie przez sądy państwowe jako organy, którym powierzono kompetencję do wymierzania sprawiedliwości, przestał się sprawdzać [K. Weitz, K. Gajda-Roszczyńska, Alternatywne metody, w: A. Torbus (red.), Mediacja, s. 11]. Został dostrzeżony także terapeutyczny walor postępowań ADR i ich dobry wpływ na relacje pomiędzy stronami konfliktu. Podczas gdy w sądzie strony są niejako swoimi przeciwnikami, a nawet wrogami, mediacja, concyliacja czy negocjacje stawiają je raczej w roli równorzędnych partnerów. Dobrze przeprowadzone postępowanie sprzyja choćby częściowej odbudowie zaufania pomiędzy stronami i relacji międzyludzkich. Nie ma tu widocznej na sali sądowej strony wygranej i przegranej, a jedynie wspólnie przez strony wypracowane porozumienie. Tym samym mediacja zapewnia również satysfakcję psychologiczną stron (A. Kalisz, A. Zienkiewicz, Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu, Warszawa 2014, s. 27).

Tym samym w 1976 r. w Stanach Zjednoczonych odbyła się konferencja zorganizowana przez American Bar Association, podczas której jeden z uczestników tego spotkania, prof. Frank Sanders z Uniwersytetu Harvarda, zaprezentował koncepcję *multidoor courthouse*, polegającą na wprowadzeniu w wymiarze sprawiedliwości nowych sposobów rozwiązywania sporów. Idea ta miała stanowić swoiste remedium na bólczki wymiaru sprawiedliwości, poprzez odciążenie sądów od napływających spraw, ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zapobieganie przewlekłości postępowań, zmniejszenie kosztów postępowania, a także otwarcie drogi do szybszego i w konsekwencji łatwiejszego rozwiązywania sporów. Cechami wyróżniającymi wszystkie rodzaje ADR są: ich niewiążący charakter, całkowita dobrowolność decyzji, możliwość wpływu na prawo materialne i procesowe, a także rozwiązywanie problemów uwzględniające faktyczne interesy stron (M. Białecki, Mediacja, s. 21–22). Ze wszystkich dostępnych metod ADR pierwsze miejsce zajęła jednak mediacja. Lata 80. i 90. XX w. to jej prawdziwy rozkwit w Ameryce, a współcześnie mediacje są prowadzone prawie we wszystkich sprawach.

Zalety mediacji zostały dostrzeżone także w Europie. Tym samym Rada Europy przyjęła liczne rekomendacje dotyczące mediacji, które choć nie stanowią źródeł prawa, to stanowią podstawę dla państw członkowskich do wprowadzenia w swoich systemach prawnych mediacji. Pierwszą była w 1998 r. rekomendacja dotycząca prowadzenia mediacji w sprawach rodzinnych. W 1999 r. Rada przyjęła rekomendację w sprawach karnych, a w 2001 r. o ADR w sprawach konsumenckich i administracyjnych. Kolejnym istotnym krokiem było przyjęcie w 2002 r. rekomendacji dotyczącej spraw cywilnych, w której też pojawiła się po raz pierwszy definicja mediacji. Istotną rolę w europejskim rozwoju instytucji mediacji odgrywa także polityka Unii Europejskiej. W 2002 r. została opublikowana przez Komisję Europejską Zielona Księga, czego efektem były dalsze prace komisji i przyjęcie w 2004 r. Europejskiego Kodeksu postępowania dla mediatorów. Kolejnym krokiem była przyjęta w 2008 r. dyrektywa w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych [S. Kordasiewicz, *Historyczna*, w: E. Gmurzyńska, R. Morek (red.), *Mediacje*, s. 46–47].

Mediacja stanowi obecnie jedną z dynamicznie rozwijających się metod alternatywnego rozwiązywania sporów. Zakres jej stosowania jest bardzo szeroki, od zwyczajnych stosunków międzyludzkich do stosunków dyplomatycznych. Jest ona procesem wymagającym udziału bezstronnej osoby trzeciej, która wspiera strony w osiągnięciu porozumienia, które byłoby akceptowane przez obie strony, godząc ich stanowiska. Ma charakter całkowicie dobrowolny, więc każda ze stron może w dowolnym czasie odmówić dalszego udziału w postępowaniu. Mediator wybierany przez same strony nie ma kompetencji do władczego rozstrzygnięcia sporu (R. Morek, *ADR – alternatywne metody rozwiązywania sporów w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2004, s. 75). Coraz częściej dostrzegane są także inne korzyści związane z mediacją, takie jak poufność, niskie koszty, szybkość postępowania, a przede wszystkim fakt, że o rozstrzygnięciu decydują same zainteresowane strony, a nie pozostający poza sporem sędzia (arbiter). Tym samym słusznie mediacja uzyskała miano „królowej ADR”, deklasując w praktycznym zastosowaniu inne formy polubownego rozwiązywania sporu.

4. Wprowadzenie instytucji mediacji do polskiego systemu prawa

4.1. Uwagi wstępne

Wprowadzenie i rozwój instytucji mediacji w prawie polskim jest wyrazem tendencji do jej kodyfikacji w prawie międzynarodowym. Rekomendacje europejskie dotyczące mediacji znalazły swoje odzwierciedlenie w przepisach polskiego prawa. I tak:

- 1) postulaty Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ Nr 40/33 z 29.11.1985 r. (tzw. Reguły Pekińskie) oraz Konwencji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 20.11.1989 r. o Prawach Dziecka znalazły swoje odzwierciedlenie w ustawie z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.);
- 2) rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Nr Rec. (99)19 z 19.5.1999 r. znalazła swój wyraz w przepisach dotyczących mediacji w sprawach karnych;
- 3) rekomendacja (2002)10 z 18.9.2002 r. o mediacji w sprawach cywilnych znalazła odzwierciedlenie w przepisach postępowania cywilnego;
- 4) rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Nr Rec. (2001)9 z 5.9.2001 r. o alternatywnych środkach rozstrzygnięcia sporów sądowych między organami administracji a osobami prywatnymi została wdrożona w przepisach dotyczących mediacji w sprawach sądowo-administracyjnych.

Tym samym przepisy krajowe wpisują się w międzynarodowy trend rozwoju mediacji i jej wprowadzenia do systemów prawnych poszczególnych państw [M. Winiarz, Mediacja w postępowaniu przed sądami administracyjnymi – zarys problematyki, w: J. Olszewski (red.), Arbitraż i mediacja. Aktualne problemy teorii i praktyki funkcjonowania sądów polubownych i ośrodków mediacyjnych, Rzeszów 2009, s. 419–420]. Na uwagę zasługuje, że pomimo wieloletniego istnienia w prawie krajowym przepisów dotyczących mediacji i coraz większego wzrostu jej popularności, ma ona mniejsze zastosowanie zwłaszcza jako mediacja pozasądowa, niż należałoby się tego spodziewać. Przyczyn powyższego stanu rzeczy jest wiele, m.in. brak

szczegółowych uregulowań prawnych wielu aspektów dotyczących powyższej instytucji, a przede wszystkim brak regulacji dotyczących kwalifikacji i statusu osoby mediatora. Wywołuje to w opinii społecznej przekonanie o pośledniejszej randze mediacji, co przekłada się na niechęć do wyboru tej drogi rozwiązywania konfliktów.

4.2. Mediacja w postępowaniu karnym i w sprawach o wykroczenia

Rys historyczny

W Polsce mediacja trafiła najpierw do sądów karnych, rodzinnych i administracyjnych, a dopiero później zaczęto stosować ją w sporach cywilnych i gospodarczych. Pierwszym krokiem w procesie wdrażania mediacji do krajowego systemu prawa było stworzenie po 1995 r. ośrodków mediacji, które realizowały jej eksperymentalny wówczas program. Mediacja odbywała się w nich pomiędzy pokrzywdzonym i sprawcą czynu karalnego, którym był nieletni. Zebrane podczas prowadzenia mediacji w ośrodkach doświadczenie pozwoliło na wprowadzenie w 1997 r. instytucji mediacji do ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.). Następnie w sierpniu 1998 r., na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 14.8.1998 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać instytucje i osoby uprawnione do prowadzenia mediacji, zakresu i warunków udostępniania im akt sprawy oraz zasad i trybu sporządzania sprawozdania z przebiegu i wyników postępowania mediacyjnego (Dz.U. z 1998 r. poz. 701), została ona wprowadzona w sprawach dorosłych sprawców przestępstw, a w maju 2001 r. w sprawach nieletnich (*H. Karaszewska*, Mediacja, s. 276–277). Niestety, co należy zauważyć, powyższych uregulowań prawnych nie poprzedził żaden program informacyjny, co z pewnością spowodowało pewną początkową nieufność w stosowaniu tej instytucji. Początkowo mediację można było stosować w bardzo ograniczonym zakresie, jedynie w toku postępowania przygotowawczego oraz w postępowaniu sądowym podczas wstępnej kontroli aktu oskarżenia. Tym samym jej zakres zastosowania był niewielki. Dopiero ustawą z 10.1.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – przepisy wprowadzające Kodeks postępo-

wania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 r. poz. 155) mediacja została wprowadzona do części ogólnej KPK, jako przepisy art. 23a. Powyższe niewątpliwie znacznie wzmocniło pozycję mediacji i stanowiło rozszerzenie jej stosowania na każdy etap postępowania sądowego [A. Rękas, *Rozwój mediacji w Polsce zagadnienia ogólne i praktyczne*, w: D. Czura-Kalinowska (red.), *Mediacja i arbitraż jako sposoby polubownego rozstrzygania sporów*, Poznań 2009, s. 58–59]. Kolejna ustawa nowelizacyjna tylko wzmacniała instytucję mediacji – ustawa z 13.6.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2013 r. poz. 849), która weszła w życie 27.1.2014 r. (art. 5). Zmiana uregulowania instytucji mediacji dokonana pierwszą z wymienionych nowelizacji, tj. z 2013 r., zmierzała do istotnego zwiększenia jej znaczenia poprzez wprowadzenie instrumentów zapewniających stronom poufność tego postępowania (instytucja nowych zakazów dowodowych) oraz dodanie do przesłanek zastosowania niektórych instytucji mediacji jako możliwego sposobu doprowadzenia do pojednania się stron [M. Kurowski, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego Tom I. Komentarz aktualizowany*, Lex/el. 2022, kom. do art. 23a]. Nowe ujęcie art. 23a KPK likwiduje niektóre spośród istniejących niedociągnięć w unormowaniu mediacji. Obecnie zagwarantowana jest nie tylko dobrowolność, ale także możliwość wycofania w każdym momencie zgody na uczestniczenie w niej (§ 4), jak również bezstronność i poufność postępowania mediacyjnego (§ 7) (E. Bienkowska, *Pokrzywdzony w świetle najnowszych nowelizacji przepisów prawa karnego*, Prok. i Pr. 2014, Nr 3, s. 20–21). Nowelizacja z 27.9.2013 r. dodała nowy art. 178a, który wyłącza – od 1.7.2015 r. – możliwość przesłuchania mediatora co do faktów, o których dowiedział się od oskarżonego lub pokrzywdzonego, prowadząc postępowanie mediacyjne.

Obecnie organem uprawnionym do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego jest sąd oraz referendarz sądowy, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator. Dodatkowo w toku dochodzenia zgodnie z art. 23a § 1 KPK również organy prowadzące dochodzenie mają legitymację do skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego. Skierowanie sprawy do mediacji musi nastąpić zawsze za zgodą stron postępowania, zgodnie z zasadą dobrowolności

Obecna regulacja
w postępowaniu
karnym

[Przejdź do księgarni →](#)